

INTEGRIRANO VARSTVO RASTLIN V SLEDENJU CILJEM NACIONALNEGA AKCIJSKEGA PROGRAMA ZA DOSEGANJE TRAJNOSTNE RABE FITOFARMACEVTSKIH SREDSTEV

Iris ŠKERBOT¹, Erika OREŠEK², Katarina GROZNIK³, Katja BIDOVEC⁴

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Uprava Republike Slovenije za
varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin, Ljubljana

IZVLEČEK

Glavni cilj Nacionalnega akcijskega programa (NAP) za doseganje trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev (FFS), ki je bil sprejet leta 2012 in dopolnjen leta 2018, je zmanjšanje vplivov in učinkov uporabe FFS na zdravje in okolje. Pomemben cilj v okviru NAP je krepitev integriranega varstva rastlin. Integrirano varstvo rastlin pred škodljivimi organizmi pomeni skrbno upoštevanje vseh razpoložljivih metod varstva rastlin, kar ima za posledico povezovanje ustreznih ukrepov, ki preprečujejo razvoj populacij škodljivih organizmov. Hkrati poudarja rast zdravih rastlin s čim manjšimi vplivi na kmetijske ekosisteme in spodbuja naravne mehanizme varstva pred škodljivimi organizmi. V sledenju ciljem NAP v Sloveniji v zadnjih letih med drugim krepimo spremljanja in napovedi škodljivih organizmov (opazovalno napovedovalno dejavnost) ter preverjanje različnih praks uporabe nekemičnih metod varstva rastlin in metod varstva rastlin z majhnim tveganjem (integrirano varstvo rastlin). Krepi se ozaveščanje in informiranje uporabnikov FFS s prenosom novih znanj in primerov dobrih kmetijskih praks integriranega varstva rastlin. V podporo prenosu aktualnih informacij, povezanih z varstvom rastlin, do svetovalcev in pridelovalcev se oblikujejo in dopolnjujejo nacionalne smernice integriranega varstva za posamezne kmetijske rastline, številna tehnološka navodila in izvajajo različne predstavitve dobrih praks. V ta namen je bil na Kmetijskem inštitutu Slovenije vzpostavljen tudi IVR portal, kjer se objavljajo tudi strokovna gradiva strokovnjakov z drugih inštitucij. V podporo IVR so tudi informacije, zbrane na Agrometeorološkem portalu RS. Sledenje ciljem zmanjšanja odvisnosti od uporabe FFS se odraža tudi v predlogu nacionalnega Strateškega načrta Skupne kmetijske politike 2023-2027 (zlasti v predlogu nekaterih podintervencij v intervenciji Kmetijsko-okoljska-podnebna plačila in v intervenciji Biotično varstvo rastlin). V prispevku so predstavljene dejavnosti in ukrepi, s katerimi v Sloveniji razvijamo in podpiramo uporabo integriranega varstva rastlin v rastlinski pridelavi, vključno s prenosom strokovnega znanja in dobrih praks do uporabnikov ter v podporo oblikovanju in izvajanju ukrepov skupne kmetijske politike.

232

¹ mag., Dunajska 22, SI-1000 Ljubljana, e-pošta: iris.skerbot@gov.si

² mag., prav tam

³ mag., prav tam

⁴ dr., prav tam

Ključne besede: trajnostna raba FFS, integrirano varstvo rastlin (IVR), kmetijska politika

ABSTRACT

INTEGRATED PEST MANAGEMENT IN PURSUIT OF THE OBJECTIVES OF THE NATIONAL ACTION PLAN FOR SUSTAINABLE USE OF PLANT PROTECTION PRODUCTS

The principal objective of the National Action Plan for Achieving Sustainable Use of Plant Protection Products (NAP), adopted in 2012 and amended in 2018, is to reduce the impacts and effects of the use of PPPs on health and the environment. Strengthening of integrated pest management (IPM) is an important specific goal of the NAP. IPM means careful consideration of all available methods of plant protection, resulting in the integration of appropriate measures to prevent the development of pest populations. In the same time, it emphasizes the growth of healthy plants with the least possible impact on agricultural ecosystems and promotes natural mechanisms of protection against pests. In recent years, following the objectives of the NAP in Slovenia, we have been strengthening monitoring and forecasting of pests (observational forecasting activity) and verifying various practices of using non-chemical plant protection methods and low-risk plant protection methods. By transferring new knowledge and examples of good agricultural practices of IPM, we build on awareness raising of PPP users. In support of the transfer of up-to-date information related to plant protection to advisors and growers, national guidelines for integrated protection for individual agricultural plants, numerous technological guidelines and various presentations of good practices are being developed and supplemented. For this purpose, IPM portal was established by Agricultural Institute of Slovenia, where technical materials are published which are prepared in cooperation with experts from other institutions. IPM related contents are also available on the Agrometeorological portal of the Republic of Slovenia. The pursuit of the objectives of reducing dependence on the use of PPPs is also reflected in the proposal of the National Strategic Plan of the Common Agricultural Policy 2023-2027 (especially in the proposed sub-interventions in the intervention Environmental, climate related payments and in the intervention Biological plant protection). In this paper we will present the activities and measures which we develop to support and promote the use of IPM in crop production in Slovenia, including the transfer of expertise and good practices to the farmers and the support in development and implementation of common agricultural policy measures.

Key words: sustainable use of PPPs, integrated pest management (IPM), agricultural policy

1 UVOD

Integrirano varstvo rastlin pred škodljivimi organizmi pomeni skrbno upoštevanje vseh razpoložljivih metod varstva rastlin, kar ima za posledico povezovanje ustreznih ukrepov, ki preprečujejo razvoj populacij škodljivih organizmov. Hkrati poudarja rast zdravih rastlin s čim manjšimi vplivi na kmetijske ekosisteme in spodbuja naravne mehanizme varstva pred škodljivimi organizmi. Opredeljeno je v Direktivi

2009/128/ES Evropskega parlamenta in sveta o določitvi okvira za ukrepe Skupnosti za doseganje trajnostne rabe pesticidov, Zakonu o fitofarmaceutskih sredstvih (ZFFS-1) (35. člen) (Uradni list RS, št. 83/2012) in Pravilniku o integriranem varstvu rastlin (Uradni list RS, št. 43/2014).

Poglavitni namen integriranega pristopa k varstvu rastlin je:

- omogočiti boljšo ciljno uporabo vseh razpoložljivih ukrepov varstva rastlin pred škodljivimi organizmi, vključno s FFS,
- zmanjševanje tveganj za zdravje ljudi in okolje ter
- zmanjševanje odvisnosti od uporabe FFS.

Integrirano varstvo rastlin že nekaj let pomeni standard v kmetijski pridelavi in je ključni del ukrepov dobre kmetijske prakse. Zmanjšanje vplivov in učinkov uporabe FFS na zdravje in okolje je tudi glavni cilj slovenskega Nacionalnega akcijskega programa (NAP) za doseganje trajnostne rabe fitofarmaceutskih sredstev (FFS), ki je bil sprejet leta 2012 in dopolnjen leta 2018. Slovenija si je za pomemben cilj v okviru NAP zadala krepitev integriranega varstva rastlin. Za doseg tega cilja so bile izvedene številne aktivnosti, ki se odražajo v boljšem razumevanju integriranega pristopa k varstvu rastlin s strani pridelovalcev in kmetijskih svetovalcev ter v razvoju in uvajanju alternativnih metod in tehnik za obvladovanje škodljivih organizmov v prakso.

234

2 AKTIVNOSTI V SLEDENJU CILJA KREPITVE INTEGRIRANEGA VARSTVA RASTLIN

V sledenju ciljem NAP v Sloveniji smo v zadnjih letih močno okrepili opazovalno napovedovalno dejavnost. Spremljanje škodljivih organizmov v sadjarstvu, vinogradništvu, poljedelstvu, zelenjadarstvu in hmeljarstvu poteka na območju celotne Slovenije. Spremljanje načrtujejo in izvajajo strokovnjaki javne službe zdravstvenega varstva rastlin (v nadaljevanju JSZVR), ki delujejo v sklopu petih inštitucij in sicer Kmetijskega inštituta Slovenije, Inštituta za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije ter na oddelkih za varstvo rastlin na KGZS-Zavod Nova Gorica, KGZS-Zavod Maribor in KGZS-Zavod Novo mesto. Spremljanje razvojnih faz gojenih rastlin ter pojava in razvoja boleznih in škodljivcev v posevkih in nasadih od vključno leta 2013 izvajajo tudi kmetijski svetovalci javne službe kmetijskega svetovanja JSKS), ki delujejo na območnih Kmetijsko gozdarskih zavodih. Sodelujoči kmetijski svetovalci po navodilih strokovnjakov JSZVR na dogovorjenih lokacijah izvajajo redna spremljanja ter rezultate spremljanj redno poročajo predstavnikom JSZVR na svojem območju. V opazovanja je tako s sodelovanjem obeh služb vključenih večje število opazovalnih mest, dosežen je celovit pregled stanja na terenu ter doprinos h kakovostnim napovedim, ki jih v pridelovalni sezoni redno pripravljajo in objavljajo prognostiki JSZVR. Napovedi so objavljene na Agrometeorološkem portalu Republike Slovenije (<http://agromet.mkgp.gov.si/APP2/sl/Home/Index>). Vsi zainteresirani se lahko na obvestila tudi naročijo (prejmejo jih bodisi preko elektronske pošte ali SMS obvestil). Od leta 2017 se dodatno krepi tudi opazovalno napovedovalna dejavnost na področju

zelenjadarstva. Zainteresiranim pridelovalcem in kmetijskim svetovalcem so tako vedno dostopna brezplačna opozorila o stanju na terenu ter priporočila za pravočasno in strokovno utemeljeno ukrepanje.

V zadnjih letih se močno krepi tudi strokovno delo JSZVR na področju razvoja in uvajanja alternativnih metod in tehnik za obvladovanje škodljivih organizmov. Preizkušanja potekajo v sadjarstvu, vinogradništvu, poljedelstvu, zelenjadarstvu in hmeljarstvu. V letu 2022 so strokovnjaki JSZVR v okviru izvajanja strokovnih nalog s področja zdravstvenega varstva rastlin na območju Slovenije izvajali 9 različnih preizkušanj v sadjarstvu, 5 različnih preizkušanj v vinogradništvu, 9 različnih preizkušanj v poljedelstvu, 12 različnih preizkušanj v zelenjadarstvu in 1 preizkušanje v hmeljarstvu. Številna preizkušanja istočasno potekajo na več različnih lokacijah po Sloveniji in jih izvajajo različne inštitucije po vnaprej usklajenih in dogovorjenih protokolih. Večina preizkušanj je večletnih (izvajajo se poskusi v vsaj dveh pridelovalnih sezonah). Po potrebi se v preizkušanja s svojim strokovnim znanjem in predlogi vključijo tudi strokovnjaki drugih inštitucij, ki so povezane z varstvom rastlin (na primer Nacionalni inštitut za biologijo; Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo; Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede Maribor; Gozdarski inštitut Slovenije). Sodelujoče inštitucije si pri izvajanju skupnih strokovnih nalog redno izmenjujejo informacije in izkušnje, ter na koncu leta pripravijo skupna poročila ter preverjene rezultate pripravijo za objavo (na primer v obliki strokovnih priporočil, tehnoloških navodil,...). Diseminacija rezultatov poteka na različnih nivojih (pridelovalci, kmetijski svetovalci, strokovnjaki za varstvo rastlin) in na različne načine (predstavitve na predavanjih, delavnicah, krožkih, ogledi dobrih praks, predstavitve na posvetih,...). Pri diseminaciji rezultatov se v zadnjem obdobju poslužujejo tudi socialnih omrežij. Končni rezultati strokovnih nalog so objavljeni tudi na portalu integriranega varstva rastlin (IVR portal, <https://www.ivr.si/>) in brezplačno dostopni zainteresiranim pridelovalcem, kmetijskim svetovalcem, strokovnjakom in seveda širši javnosti.

Pomemben del integriranega varstva rastlin predstavlja izvajanje preventivnih ukrepov in doslednost pri izvajanju tehnoloških ukrepov pri pridelavi posameznih rastlinskih vrst. Vedno pogosteje se zato za rešitev težave, ki se izrazi v slabšem zdravstvenem stanju gojenih rastlin, izkazuje potreba po sodelovanju strokovnjakov z različnimi znanji. Strokovnjaki JSKS se zato pri načrtovanju in izvajanju strokovnih nalog vezanih na razvoj in uvajanje alternativnih metod in tehnik za obvladovanje škodljivih organizmov vedno pogosteje povezujejo tudi s strokovnjaki ostalih javnih služb, ki delujejo v kmetijstvu (npr. javna služba v vrtnarstvu, javna služba v poljedelstvu, javna služba v hmeljarstvu, javna služba v sadjarstvu, javna služba v vinogradništvu) in z njimi delijo svoja znanja in izkušnje.

V podporo prenosu aktualnih informacij, povezanih z varstvom rastlin, do pridelovalcev, kmetijskim svetovalcem in strokovnjakom iz ostalih področij, se oblikujejo in dopolnjujejo nacionalne smernice integriranega varstva za posamezne kmetijske rastline ter številna tehnološka in strokovna priporočila. Od leta 2017 do vključno leta 2021 so bile tako pripravljene in na IVR portalu objavljene nacionalne smernice integriranega varstva rastlin za hmelj, vinsko trto, lesko, orehe, jabolane, oljke,

maline, ameriške borovnice, jagode, oljne buče, krompir, sojo, strna žita, koruzo, korenovke, stročnice, solatnice, kapusnice in čebulnice. Nacionalne smernice za integrirano varstvo se po potrebi tudi posodablajo in dopolnjujejo, trenutno pa so v pripravi smernice za integrirano varstvo plodovk.

S povečanjem potreb po dodatnih, sodobnih znanjih in zaradi pomena učinkovitega prenosa aktualnih informacij, v letu 2022 poteka prenova IVR portala. Na prenovljenem portalu bodo vsem zainteresiranim uporabnikom aktualne informacije povezane z integriranim varstvom rastlin dostopne na enem mestu, saj si prizadevamo, da bi bila na portalu objavljena tudi strokovna gradiva strokovnjakov z drugih inštitucij in za prakso pomembni rezultati, pridobljeni tudi v okviru izvajanja drugih, z varstvom rastlin povezanih projektov. V podporo izvajanju integriranega varstva rastlin so tudi informacije, zbrane na Agrometeorološkem portalu RS, ki je bil prenovljen v letu 2022. Za izvajanje številnih novih strokovnih nalog, ki potekajo v podporo krepitvi integriranega varstva rastlin, je bila v letih 2020 in 2021 z mladimi strokovnjaki nekoliko okrepljena tudi JSZVR.

3 NACIONALNI STRATEŠKI NAČRT SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE 2023-2027

236

Ciljem zmanjšanja odvisnosti od uporabe FFS smo na nacionalnem nivoju sledili tudi pri pripravi nacionalnega Strateškega načrta Skupne kmetijske politike za obdobje od leta 2023 do leta 2027, (SN SKP 2023-2027) zlasti pri izvajanju naslednjih operacij v okviru intervencij Kmetijsko-okoljsko-podnebnih plačil (KOPOP):

- integrirana pridelava sadja in oljk,
 - integrirana pridelava grozdja,
 - integrirana pridelava zelenjave,
 - integrirana pridelava poljščin,
 - integrirana pridelava hmelja,
 - ohranjanje kolobarja,
 - uporaba biotehniških metod za obvladovanje škodljivih organizmov v trajnih nasadih,
 - opustitev uporabe insekticidov v vinogradih,
 - opustitev uporabe herbicidov v vinogradih,
 - precizno gnojenje in škropljenje.
- in intervencije biotično varstvo rastlin.

K cilju zmanjšanja odvisnosti od uporabe FFS pa bomo lahko v manjšem deležu doprinesli tudi z izvajanjem sheme ohranjanje biotske raznovrstnosti v trajnih nasadih v okviru Sheme za podnebje in okolje (SOPO).

4 ZAKLJUČKI

V Sloveniji si v zadnjih letih močno prizadevamo za razvoj in vzpostavitev integriranega varstva rastlin na vseh področjih kmetijske pridelave ter vzpostavitve, delovanje in tudi nadgradnje podpornih sistemov.

Integrirano varstvo rastlin je proces, ki se nadgrajuje. Za izvajanje integriranega varstva rastlin je potrebnega veliko znanja in izkušenj (pridelovalcev, svetovalcev) in zanj ni preprostega recepta. Potrebno je preizkušanje različnih metod in njihovih kombinacij v praksi, kritična presoja rezultatov in korekten prenos v prakso. Za izvajanje integriranega varstva rastlin je zelo pomembno povezovanje različnih znanj in izmenjava izkušenj ter kritičen prenos informacij o možnih praktičnih rešitvah.

V sledenju predvidenim obvezujočim spremembam na področju integriranega varstva rastlin v prihodnjih letih, ki jih pripravlja EU Komisija (nova uredba o trajnostni rabi fitofarmaceutskih sredstev), tako strokovnjake kot pridelovalce čaka mnogo praktičnih in administrativnih izzivov.

Zagotovo lahko z vključevanjem dobrih praks integriranega varstva rastlin v ukrepe kmetijske politike dosežemo še hitrejše in večje sprejemanje novosti v varstvu rastlin ter pomembno doprinesemo k zmanjšanju uporabe FFS.